

# changing worlds & signs of the times

**Selected Proceedings**

from the 10th International Conference  
of the Hellenic Semiotics Society

*EDITORS*

Eleftheria Deltsou

Maria Papadopoulou

**E-BOOK (PDF)**

Changing Worlds & Signs of the Times /  
Selected Proceedings  
from the 10th International Conference  
of the Hellenic Semiotics Society

**EDITORS:**

Eleftheria Deltsou  
Maria Papadopoulou

**DESIGN:**

Yorgos Rimenidis

**PUBLISHER:**



The Hellenic Semiotics Society  
Ελληνική Σημειωτική Εταιρία

© VOLOS, 2016

**FOR THE EDITION**  
the publisher

**FOR THE PROCEEDINGS**  
the authors

ISBN 978-618-82184-0-6

# Changing Worlds & Signs of the Times

Selected Proceedings from the 10th International Conference of the Hellenic Semiotics Society

# Contents

Preface .....	11
Introduction .....	12

## PLENARY SPEECHES

<b>Jean-Marie Klinkenberg</b> <i>Thinking the Novelty</i> .....	16
<b>Alexandros Ph. Lagopoulos</b> <i>Continuities, discontinuities and ruptures in the history and theory of semiotics</i> .....	30
<b>Farouk Y. Seif</b> <i>Resilience and Chrysalis Reality: Navigating Through Diaphanous Space and Polychronic Time</i> .....	52
<b>Göran Sonesson</b> <i>The Eternal Return of the New. From Cultural Semiotics to Evolutionary Theory and Back Again</i> .....	68
<b>Κάριν Μπόκλουντ-Λαγοπούλου</b> <i>Γιατί η Σημειωτική;</i> .....	88

## SOCIO-POLITICAL ISSUES

<b>Mari-Liis Madisson, Andreas Ventsel</b> <i>Analysis of Self-descriptions of Estonian Far Right in Hypermedia</i> .....	102
<b>Joseph Michael Gratale</b> <i>The 'War on Terror' and the re-codification of war</i> .....	112
<b>Emile Tsekenis</b> <i>'African modernity': Witchcraft, 'Autochthony', and transformations in the conceptualizations of 'individual' and 'collective identity' in Cameroon</i> .....	122
<b>Sofia Kefalidou, Periklis Politis</b> <i>Identity Construction in Greek TV News Real-Time Narratives on Greek Financial Crisis</i> .....	134
<b>Anthony Smyrnaiois</b> <i>Discerning the Signs of the Times: The role of history in conspiracism</i> .....	144
<b>Όλγα Παντούλη</b> <i>Ο 'αριστερός' και ο 'ανατολίτης' σύζυγος στις αφηγήσεις γυναικών επιστημόνων: διαδικασίες επιτέλεσης του φύλου τους</i> .....	152
<b>Μαριάννα Ψύλλα, Δημήτριος Σεραφής</b> <i>Η ανάλυση ενός γεγονότος μέσα από τον πολυσημικό λόγο των εφημερίδων: Μία μεθοδολογική και πολιτική προσέγγιση του Δεκέμβρη του 2008</i> .....	160
<b>Αλεξία Καπραβέλου</b> <i>Ο ρατσισμός σήμερα μέσα από τη σημειωτική ανάλυση γεοπορτάζ εφημερίδων</i> .....	170

## SPACE AND/IN SOCIETY

<b>Eleftheria Deltsoy</b> <i>Salonica Other Ways – Otherwise': A Mirror-λ letter and heterotopias of an urban experiment</i> .....	186
<b>Fotini Tsiibiridou, Nikitas Palantzas</b> <i>Becoming Istanbul: a dictionary of the problematics of a changing city; inside critique of significant cultural meanings</i> .....	196

<b>Κώστας Γιαννακόπουλος</b> Αναφομοίωτες διαφορές, «εξευγενισμός» και πόλη .....	206
<b>Ιορδάνης Στυλίδης</b> Η Βιτρίνα ως ελκυστής σημασίας .....	216
<b>Δήμητρα Χατζησάββα</b> Αναδυόμενες έννοιες για τον χωρικό σχεδιασμό .....	226
<b>Θεοδώρα Παπίδου</b> Μεταγραφές ψηφιακού υλικού στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό .....	236
<b>Κωνσταντίνος Μωραΐτης</b> Τοπία σημαίνοντα .....	248
<b>Νεφέλη Κυρκίτσου</b> Η ολίσθηση των σημασιών στην τοπική θεωρία του Jacques Lacan ..	260
<b>Ανθία Βερυκίου</b> Τόποι απουσίας και Τοπολογικά τοπία .....	270

## VISUAL CULTURES

<b>George Damaskinidis</b> <i>Are University Students Followers of the World's Semiotic Turn to the Visual?</i> .....	284
<b>Dimitrios Koutsogiannis, Vassiliki Adampa, Stavroula Antonopoulou, Ioanna Hatzikyriakou, Maria Pavlidou</b> <i>(Re)constructing Greek classroom space in changing times</i> .....	294
<b>Polyxeni Manoli</b> <i>A multimodal approach to using comics in EFL classrooms</i> .....	308
<b>Αικατερίνη Τάτση, Μαρία Μακαρού</b> Πολυτροπικά πολιτισμικά παλίμψηστα: η περίπτωση ενός κόμικ .....	318
<b>Αναστασία Φακίδου, Απόστολος Μαγουλιώτης</b> Σημεία και κώδικες: Πώς αντιλαμβάνονται τα παιδιά τη γλώσσα εικόνων που αναπαριστούν την παιδική ηλικία; .....	332
<b>Έφη Παπαδημητρίου, Δήμητρα Μακρή</b> Πολυτροπική κοινωνική σημειωτική προσέγγιση στη δημιουργία νοημάτων-σημείων από μαθητές/τριες της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης .....	346
<b>Θεοφάνης Ζάγουρας</b> Ο σχεδιασμός πολυτροπικών κειμένων για το γλωσσικό μάθημα στο Δημοτικό Σχολείο .....	360
<b>Dimitra Christidou</b> <i>Does pointing in the museum make a point? A social semiotic approach to the museum experience</i> .....	374
<b>Παρασκευή Κερτεμελίδου</b> Οι μετασχηματισμοί του μουσείου τέχνης στην εποχή της κατανάλωσης .....	386

## ART

<b>Eirini Danai Vlachou</b> <i>The Beatles Paradigm. Transcending a collection of 'ropey', scrappy, multi-cultural breadcrumbs into a whole new semiosphere</i> .....	398
<b>Μαίη Κοκκίδου, Χριστίνα Τσίγκα</b> Η κουλτούρα των βιντεοκλίπ: η περίπτωση των μουσικών βιντεοκλίπ δια-τροπικής ακρόασης .....	408
<b>Angeliki Avgitidou</b> <i>Art imitating protest imitating art: performative practices in art and protest</i> .....	420
<b>Spiros Polimeris, Christine Calfoglou</b> <i>Some thoughts on the semiotics of digital art</i> ..	430
<b>Χρυσάνθος Βούτουρος, Ανδρέας Λανίτης</b> Η Σημειο-αισθητική προσέγγιση της Βυζαντινής τέχνης ως Εικονική Κληρονομιά .....	440
<b>Άννα Μαρία Παράσχου</b> Τοπογραφία διάρρηξης: Φωτογραφικές απεικονίσεις πολέμου από τον Simon Norfolk, ως μια αφήγηση ανατροπής .....	454

<b>Pirjo Kukkonen</b> <i>Signs of times and places in Aki Kaurismäki's films. The existential subject and the semiotic modalities of being and doing</i> .....	466
<b>Christina Adamou</b> <i>Swarming with cops</i> .....	478
<b>Yvonne Kosma</b> <i>Picturing 'Otherness': Cinematic Representations of 'Greekness' in "My Big Greek Fat Wedding"</i> .....	488
<b>Χρήστος Δερμεντζόπουλος, Θανάσης Βασιλείου</b> <i>Προσεγγίζοντας μια αφαιρετική κινηματογραφική μορφή: "Το Δέντρο της Ζωής", του Terrence Malick</i> .....	498
<b>Νίκος Τερζής</b> <i>Η σημειωτική μέθοδος ανάλυσης μιας ταινίας</i> .....	508
<b>Ηρώ Λάσκαρη</b> <i>Σύστημα γενεσιουργής οπτικοακουστικής αφήγησης</i> .....	524

## ADVERTISEMENT

<b>Luiz Carlos Migliozi Ferreira de Mello</b> <i>Viagra: New Social Forms</i> .....	536
<b>Nikos Barkas, Maria Papadopoulou</b> <i>'The house of our dreams': A decade of advertisements in building magazines</i> .....	544
<b>Stamatia Koutsoulelou</b> <i>Advertising strategies in times of crisis: A semiotic analysis</i> .....	560
<b>Περικλής Πολίτης, Ευάγγελος Κουρδής</b> <i>Κοινωνιόλεκτοι σε ελληνικές τηλεοπτικές διαφημίσεις. Η περίπτωση της «γλώσσας των νέων»</i> .....	572
<b>Ευριπίδης Ζαντίδης</b> <i>Αναδυόμενες ταυτότητες και εθνικότητα σ' ένα φλιτζάνι κυπριακού καφέ</i> .....	588
<b>Ελένη Συκιώτη, Γενοβέφα Ζαφειρίδου</b> <i>Σημειωτικές παρατηρήσεις στη σύγχρονη διαφήμιση: Η περίπτωση της εμπορικής και της κοινωνικής διαφήμισης</i> .....	600
<b>Βασιλική Κέλλα</b> <i>Η διαφήμιση ως λεκτική πράξη</i> .....	612

## LANGUAGE, TEXTS AND TEXTUALITIES

<b>George Androulakis, Roula Kitsiou, Carolina Rakitzi, Emmanuel Zerai</b> <i>Linguistic cityscape revisited: inscriptions and other signs in the streets of Volos</i> .....	622
<b>María José Naranjo, Mercedes Rico, Gemma Delicado, Noelia Plaza</b> <i>Constructing new identities around Languages and Media</i> .....	634
<b>Ιωάννα Μωραΐτου, Ελευθερία Τσέλιου</b> <i>Ανάλυση Λόγου και μεταμοντέρνες προσεγγίσεις στη συμβουλευτική / ψυχοθεραπεία: η «στροφή στο λόγο»</i> .....	642
<b>Φίλιππος Τεντολούρης, Σωφρόνης Χατζησαββίδης</b> <i>«Κατασκευάζοντας» το κείμενο και τον συγγραφέα: οριοθετημένα και μη-οριοθετημένα σημειωτικά πλαίσια της σχολικής γλωσσικής δημιουργίας</i> .....	652
<b>Βάσια Τσάμη, Δημήτρης Παπαζαχαρίου, Άννα Φτερνιάτη, Αργύρης Αρχάκης</b> <i>Η πρόσληψη της γλωσσικής ποικιλότητας σε κείμενα μαζικής κουλτούρας από μαθητές της Ε' και ΣΤ' Δημοτικού</i> .....	664
<b>Αναστασία Χριστοδούλου, Ιφιγένεια Βαμβακίδου, Αργύρης Κυρίδης</b> <i>'Lego-Legends of CHIMA'. Κοινωνιοσημειωτική ανάλυση της συναρμολόγησης του θρύλου</i> .....	676
<b>Μαρίνα Σούνογλου, Αικατερίνη Μιχαλοπούλου</b> <i>Η Σημειωτική στη διαμόρφωση της έννοιας του πολίτη στο νηπιαγωγείο</i> .....	686

## BODIES & MINDS

<b>Fotini Bonoti, Plousia Misailidi</b> <i>Graphic signs of jealousy in children's human figure drawings</i> .....	700
<b>Eirini Papadaki</b> <i>The Semiotics of Children Drawings, A Comparative Study of Art, Science and Children Drawing</i> .....	708
<b>Myrto Chronaki</b> <i>Changing practices and representations of birth and birth-spaces in maternity clinics and at home</i> .....	720
<b>Athanasios Sakellariadis</b> <i>Metaphor as a Hermeneutical Design of the Mental Phenomena: The role of narrative speech in the cognitive field of the Philosophy of Mind</i> .....	730
<b>Anita Kasabova</b> <i>A semiotic attempt to analyze delusions</i> .....	738

## LITERATURE

<b>Miltos Frangopoulos</b> <i>The Task of the Translator</i> .....	756
<b>Fitnat Cimşit Kos, Melahat Küçükarslan Emiroğlu</b> <i>Reality as a Manner of Transformation</i> .....	766
<b>Angela Yannicopoulou, Elita Fokiali</b> <i>Transmedia Narratives for Children and Young Adults</i> .....	778
<b>Ioanna Boura</b> <i>The expression of worldviews through narratives and chronotopes of liquid times</i> .....	790
<b>Evgenia Sifaki</b> <i>The "Poetic Subject" as "Subject of Semiosis" in C. P. Cavafy's "Going back Home from Greece"</i> .....	798
<b>Αγγελική Παννικοπούλου</b> <i>Το εικονογραφημένο βιβλίο χωρίς λόγια</i> .....	808
<b>Μαρίνα Γρηγοροπούλου</b> <i>Κόσμοι που συγκρούονται και σημεία των τεχνών: οι «Σκοτεινές Τέχνες» του Νίκου Κουνενή</i> .....	818
<b>Σοφία Ιακωβίδου</b> <i>Εις τα περίχωρα της δυστοπίας: αφηγήσεις της κρίσης στη λογοτεχνία για νέους</i> .....	826
<b>Πέγκυ Καρπούζου</b> <i>Το παιχνίδι και η ηθική της μετανεωτερικής συμβίωσης</i> .....	834
<b>Αγλαΐα Μπλιούμη</b> <i>Ρευστοί καιροί και μεταφορές – Σημειωτικές προσεγγίσεις στη λογοτεχνία της ενωμένης Γερμανίας</i> .....	844
<b>Παναγιώτης Ξουπλίδης</b> <i>Ένας οικείος δαίμονας: προς μια προσέγγιση του σημείου της λογοτεχνικής γάτας σε 7 κείμενα παιδικής λογοτεχνίας του Χρήστου Μπουλώτη</i> .....	856
<b>Conference Credits</b> .....	868

# Η Σημειωτική στη διαμόρφωση της έννοιας του πολίτη στο νηπιαγωγείο

Μαρίνα Σούνογλου ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ [masounoglou@ece.uth.com](mailto:masounoglou@ece.uth.com)

Αικατερίνη Μικαλοπούλου ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ [kmihal@ece.uth.com](mailto:kmihal@ece.uth.com)

## Abstract

*This study presents a semiotic analysis of the objectives of the kindergarten in the formation of the notion of the citizen in the text of the Curriculum for Kindergarten (2011) and the Communication of the European Commission on July 3rd, 2008 "Improving Competences for the 21st Century: An Agenda for European cooperation on schools". The study attempts to contribute to the understanding of the relationship between goals and values in shaping the citizen in the kindergarten (micro-level) with those at European level (macro-level), where the formation of the concept of European citizenship is described as a vision of the European Union. The project is structured in two parts, the theoretical and the applied part: The first presents the theoretical framework which is analyzed the citizenship and the semiotic. The second presents the research, its design, objectives of study, hypothesis, methodology, analysis and conclusions.*

## Keywords

[semiotics](#) , [citizen](#) , [kindergarten](#)



## Εισαγωγή

Η παρούσα μελέτη έχει ως στόχο τη σημειωτική ανάλυση δύο κειμένων τα οποία διαφέρουν ως προς την ισχύ, το πλαίσιο τους και το μέγεθος. Συγκεκριμένα, επιλέγονται από τον ελλαδικό χώρο το κείμενο του Προγράμματος Σπουδών για το Νηπιαγωγείο (2011) και από τον διεθνή χώρο η ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 3ης Ιουλίου 2008 «Βελτίωση των ικανοτήτων για τον 21ο αιώνα: ατζέντα για την ευρωπαϊκή συνεργασία στο σχολικό τομέα». Η μελέτη επιχειρεί να συμβάλει στην κατανόηση της σχέσης των σκοπών της διαμόρφωσης της έννοιας του πολίτη, ως φορέα αξιών, που διαγράφονται σε ένα θεσμικό πλαίσιο μικρο-επίπεδο και ένα διεθνές πλαίσιο μακρο-επίπεδο.

Στο πρώτο μέρος, όπου παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο, αναλύονται οι όροι της ιδιότητας του πολίτη και η ορολογία της σημειωτικής που θα χρησιμοποιηθεί στο συγκεκριμένο άρθρο. Το δεύτερο μέρος, όπου παρουσιάζεται το ερευνητικό μέρος, περιλαμβάνει τη γενικότερη προβληματική της μελέτης, τους στόχους, την υπόθεση, τα κριτήρια επιλογής της ανάλυσης, αλλά και την παρουσίαση των θεωρητικών και μεθοδολογικών πλαισίων της έρευνας.

Η πρωτοτυπία της έρευνας εντοπίζεται στο ότι μελετά με σημειωτική οπτική τις δομές σημασίας των στόχων για τη διαμόρφωση του πολίτη στα δύο κείμενα που ανήκουν σε ένα πλαίσιο κατοχύρωσης της εκπαίδευσης στο ελλαδικό και διεθνές πλαίσιο, καθώς επίσης στο ότι προβαίνει σε συσχετισμούς προκειμένου να εντοπίσει το είδος της σχέσης των δύο κειμένων αναφορικά με τους στόχους που προαναφέρθηκαν.

## Θεωρητικό πλαίσιο

### *Ιδιότητα πολίτη*

Η ιδιότητα του πολίτη εμπεριέχει πολλαπλά περιεχόμενα που αντιστοιχούν στις διαφορετικές και ποικίλες ευθύνες τις οποίες οφείλει να αναλάβει ο σημερινός πολίτης. Η ιδιότητα του πολίτη βρίσκεται σήμερα πραγματικά σε κομβικό σημείο (McDonough & Feinberg, 2005). Επιπλέον, νέα προβλήματα και νέες ανάγκες προκύπτουν στις σύγχρονες αναπτυγμένες κοινωνίες από τις οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις. Οι νέες αυτές ανάγκες και το μέγεθος των προβλημάτων αναδεικνύουν τη νέα ιδιότητα του πολίτη. Υπάρχει όλο και μεγαλύτερη ανάγκη για διεθνή συνεργασία στα ζητήματα του φυσικού περιβάλλοντος και τη σταδιακή μετατροπή του ατόμου - καταναλωτή σε άτομο - πολίτη, δηλαδή σε άτομο με ευθύνες και καθήκοντα έναντι του κοινού μέλλοντος (Wildemeersch, Stroobants & Bron, 2005). Έτσι, στις σημερινές συνθήκες αναδεικνύεται με μεγαλύτερη ένταση η ανάγκη για μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης και συμμετοχής των πολιτών στη διακυβέρνηση των σύγχρονων κοινωνιών (Giddens, 2001).

Στα επίσημα κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) γίνεται λόγος για την ιδιότητα του πολίτη και τη δημοκρατία, οι οποίες συσχετίζονται τόσο με την ανάγκη για πολιτική σταθερότητα, για οικονομική και κοινωνική συνοχή και για ανάπτυξη μιας ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας, όσο και με την κοινωνία της γνώσης (Καραλής & Μπάλιας, 2007). Η στρατηγική

αυτή κατευθύνεται και μέσω των εκπαιδευτικών πλαισίων, μέσα στα οποία η διαμόρφωση και η καλλιέργεια της ευρωπαϊκής συνείδησης του ενεργού πολίτη μπορεί να επιτευχθεί.

## Σημειωτική

Η σημειωτική είναι η θεωρητική προσέγγιση της επικοινωνίας που ενδιαφέρεται για την απονομή σημασιών σε οτιδήποτε γύρω μας. Ουσιαστικά συνδέει τη δομή του κειμένου με το κοινωνικό σύστημα, για να εξηγήσει πώς το οικονομικό και ιδεολογικό σύστημα αναπαράγεται στο κείμενο, αλλά και πώς η πολυσημία του κειμένου υπερβαίνει αυτή την αναπαραγωγή (Fiske, 1982).

Ο Barthes (1994) τονίζει ότι όλες οι κοινωνικές συμπεριφορές είναι πολιτικές υπό την έννοια ότι αντικατοπτρίζουν το προσωπικό ή ομαδικό ενδιαφέρον. Αυτά τα ενδιαφέροντα μετονομάζονται ιδεολογίες, οι οποίες είναι εικόνες ενός κόσμου, που εκφράζονται οι αξίες και οι απόψεις αυτών που τις εκφέρουν. Η σημειωτική, λοιπόν, δεν είναι μόνο σημεία και σύμβολα, αλλά ιδεολογία και δύναμη (Chantel, 2002). Η σημειωτική ανάλυση φανερώνει τη σχέση των σημείων και εντοπίζει το νόημά τους (Λαγόπουλος, 2004). Η ανάλυση της συγκεκριμένης έρευνας βασίστηκε σε γλωσσολογική ανάλυση περιεχομένου (με αναφορές σε ποσοτικά στοιχεία) στο πλαίσιο της δομικής σημασιολογίας (Structural semantics), ώστε να γίνουν φανεροί οι μηχανισμοί παραγωγής του νοήματος (Lagoroulos, 2007).

Στην ανάλυση λόγου χρησιμοποιείται η ισοτοπία, η ομαδοποίηση σε κατηγορίες μονάδων κοινής σημασίας. Αρχικά, αυτές ορίζονται, κατηγοριοποιούνται σε κώδικες και έπειτα συσχετίζονται μεταξύ τους με στόχο τον εντοπισμό σημασιολογικών δομών (Lagoroulos, 2009).

Τα δύο κείμενα αποτελούν ένα είδος αφήγησης σε ένα τοπικό και διεθνές πλαίσιο. Η έννοια της αφήγησης στον Greimas (Greimas & Courtés, 1979) διερευνά τις βασικές δομές σημασίας σε ένα σημειωτικό επίπεδο αφήγησης. Οι δομές αυτές είναι επιστημολογικές, καθώς η έννοια της αφήγησης αξιώνει τον τρόπο με τον οποίο οι έννοιες ανήκουν σε ισοτοπίες, παρά στη φύση ή στους τρόπους με τους οποίους οι έννοιες αυτές προκύπτουν (Χριστοδούλου, 2012). Η σημειωτική χρησιμοποιείται συχνά για την ανάλυση κειμένων, αν και αντιπροσωπεύει πολύ περισσότερο από μια μέθοδο ανάλυσης κειμένου, αφού αναλύει τα διάφορα σημεία στο κείμενο, ώστε να προσδιορίσει τη δομή τους και να εντοπίσει πιθανές σημασίες.

## Πλαίσιο έρευνας

Η εργασία κινείται σε δύο πεδία, τη Σημειωτική και την Εκπαίδευση. Η παρούσα έρευνα έχει ως στόχο να καταγράψει την αναφορά της ιδιότητας του πολίτη στο Πρόγραμμα Σπουδών 2011 και στην Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής 2008. Η πρόσφατη αναμόρφωση (2011) των Προγραμμάτων Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης προωθεί την ανάπτυξη βασικών ικανοτήτων που ορίζονται από την εθνική και ευρωπαϊκή στρατηγική. Μία από αυτές είναι οι κοινωνικές ικανότητες και οι ικανότητες που σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη. Γι' αυτό, στο πρόγραμμα σπουδών για το Νηπιαγωγείο (2011) εντάσσεται για πρώ-

τη φορά την μαθησιακή περιοχή “Προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη”.

Σύμφωνα με το νέο πρόγραμμα (2011) οι κοινωνικές ικανότητες βοηθούν τα άτομα να συμμετέχουν στην κοινωνική ζωή, να συνεργάζονται, να διαχειρίζονται πιο αποτελεσματικά τις συγκρούσεις και να επιλύουν τις διαφορές με εποικοδομητικό τρόπο, να διαπραγματεύονται τις απόψεις τους και να χτίζουν στέρεες σχέσεις. Οι ικανότητες που σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη διευκολύνουν τα άτομα να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνική ζωή και αφορά σε επιμέρους ικανότητες όπως επίδειξη αλληλεγγύης, ενδιαφέρον για κοινωνικά προβλήματα, υπευθυνότητα απέναντι στον εαυτό τους και τους άλλους, έλεγχο της συμπεριφοράς και τήρηση κανόνων. Τα παιδιά ανήκουν σε μια κοινότητα, την σχολική, και έχουν υποχρεώσεις αλλά και δικαίωμα συμμετοχής, δημιουργίας και διαμόρφωσης της μαθησιακής κουλτούρας.

Η υπόθεση είναι ότι τα δύο κείμενα θα έχουν κοινά σημεία ιδεολογικής αναφοράς για την ιδιότητα του πολίτη και θα προσανατολίζονται στην καλλιέργεια των κοινωνικών δεξιοτήτων, διότι γίνονται αναφορές και στα δύο κείμενα για την έννοια του πολίτη και την διαμόρφωση του μέσω της εκπαίδευσης.

## Έρευνα

### *Σημειωτική ανάλυση κειμένων*

Ο τρόπος ανάλυσης των κειμένων παρουσιάζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο έχει τίτλο “Γλωσσικό κείμενο-κώδικες” και αφορά στο πρωτότυπο κείμενο σύμφωνα με το σημασιολογικό περιεχόμενο και στο δεύτερο μέρος της ανάλυσης που έχει τίτλο “Ανάλυση κωδίκων” αφορά σε σχόλια και παρατηρήσεις που προκύπτουν από την ανάλυση. Ως σημασιολογική μονάδα καταγραφής εμφανίζεται η αναφορά στο συγκεκριμένο κώδικα, η οποία είναι πρόταση ή παράγραφος.

Από την ανάλυση προέκυψαν τρεις κώδικες: κώδικας αξιών, ηθικός κώδικας, κοινωνικός κώδικας. Με την ολοκλήρωση κάθε ανάλυσης προκύπτουν ορισμένα ποσοτικά, ποιοτικά και συγκριτικά δεδομένα, ορισμένα από τα οποία δίνονται σε μορφή πίνακα που παρατίθεται παρακάτω. Η ποσοτική επεξεργασία των δεδομένων περιλαμβάνει το σύνολο και τη συχνότητα των αναφορών κάθε κώδικα, ενώ η ποιοτική επεξεργασία των δεδομένων αφορά στη δομή και τη σύνδεση των κωδίκων μεταξύ τους, καθώς και το συσχετισμό ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων.

## Σημειωτική ανάλυση στο πρόγραμμα σπουδών νηπιαγωγείου (2011)

### *Γλωσσικό κείμενο- κώδικες*

1. «Οι βασικές ικανότητες που προωθεί το νέο πρόγραμμα σπουδών ορίζονται από την εθνική και ευρωπαϊκή στρατηγική για την παιδεία και είναι: [...] οι κοινωνικές ικανότητες [κοινωνικός κώδικας] και οι ικανότητες που σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη [κώδικας αξιών]. (μέρος 1ο (2011) σελ.9)
2. Οι κοινωνικές ικανότητες βοηθάνε τα άτομα να συμμετέχουν στην κοινω-

- νική ζωή [κοινωνικός κώδικας] και να επιλύουν διάφορες συγκρούσεις με εποικοδομητικό τρόπο [κοινωνικός κώδικας]. (Στο ίδιο, σελ. 18)
3. Οι ικανότητες όπως αυτό της αποτελεσματικής επικοινωνίας και συνεργασίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα [κοινωνικός κώδικας] και της διαπραγμάτευσης σε κλίμα εμπιστοσύνης, αποδοχής [κώδικας αξιών] και σεβασμού των άλλων [ηθικός κώδικας]
  4. Οι ικανότητες που σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη διευκολύνουν τα άτομα να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνική ζωή [κοινωνικός κώδικας] και αφορά σε επιμέρους ικανότητες όπως επίδειξη αλληλεγγύης [κώδικας αξιών], ενδιαφέρον για κοινωνικά προβλήματα [κοινωνικός κώδικας], υπευθυνότητα απέναντι στον εαυτό μου και στους άλλους [κώδικας αξιών], έλεγχο της συμπεριφοράς [κοινωνικός κώδικας] και τήρηση κανόνων [ηθικός κώδικας]. (Στο ίδιο, σελ. 18).
  5. Η ικανότητα του παιδιού να αναπτύσσει αλληλεπιδράσεις με νόημα [κοινωνικός κώδικας], με τους άλλους, μέσα σε συγκεκριμένα κοινωνικο-πολιτισμικά πλαίσια [κοινωνικός κώδικας], να αναγνωρίζει και να αντιδρά κατάλληλα στις ιδέες, τις δράσεις και τα συναισθήματα των άλλων, να σέβεται τις ανάγκες τους [κώδικας αξιών], να ζητά και να παρέχει βοήθεια [κοινωνικός κώδικας].
  6. Οι κοινωνικές ικανότητες, που θα βοηθήσουν τα παιδιά μελλοντικά να γίνουν ενεργοί πολίτες και να λειτουργούν ευέλικτα στα διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα [κοινωνικός κώδικας] που θα βρεθούν κατά τη διάρκεια της ζωής τους.
  7. Η ανάπτυξη των κοινωνικών ικανοτήτων [κοινωνικός κώδικας] υποστηρίζεται σε νηπιαγωγεία όπου υπάρχει κλίμα συνεργασίας και αλληλεγγύης μεταξύ όλων [κώδικας αξιών].
  8. Η ανάπτυξη των κοινωνικών ικανοτήτων τους, όπως να συνεργάζονται και να διαχειρίζονται πιο αποτελεσματικά τις συγκρούσεις [κοινωνικός κώδικας], να διαπραγματεύονται τις απόψεις τους και να χτίζουν στέρεες σχέσεις [κώδικας αξιών] (στο ίδιο, σελ. 20).
  9. Η διαμόρφωση ενός ενεργού πολίτη προϋποθέτει ένα άτομο που λειτουργεί αυτόνομα αλλά συγχρόνως έχει ανεπτυγμένο το αίσθημα ομαδικότητας [κοινωνικός κώδικας]. Η διαμόρφωση μιας θετικής προσωπικής και κοινωνικής εικόνας του εαυτού και παράλληλα η αποδοχή της διαφορετικότητας [κώδικας αξιών] και η ικανότητα ικανοποιητικής αλληλεπίδρασης [κοινωνικός κώδικας] στα πλαίσια της ομάδας συμβάλουν στη διαμόρφωση μιας υγιούς κοινωνίας που λειτουργεί με άξονα το κοινό όφελος [ηθικός κώδικας] αλλά και τις ανάγκες του καθένα [κοινωνικός κώδικας]. (Μέρος 2, σελ. 64).

## Ανάλυση κωδίκων

Με βάση την παραπάνω ανάλυση προκύπτει ότι σκοπός της προσχολικής αγωγής για τον πολίτη δομείται σε τρεις κατηγορίες. Η σχέση των τριών κωδίκων αποκαλύπτει τον ρόλο της εκπαίδευσης που στόχο έχει να διαμορφώσει τον μαθητή σε μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα και να δομήσει τον ενεργό πολίτη.

## Συμπεράσματα ανάλυσης

Από την ανάλυση που προηγήθηκε προκύπτουν ορισμένα συμπεράσματα ως προς την παρουσίαση των κωδίκων, τη σχέση των κωδίκων μεταξύ τους αλλά και την συγκριτική μελέτη. Η ανάλυση έδειξε ότι ο σκοπός του νηπιαγωγείου στην διαμόρφωση του πολίτη δομείται σε τρεις κώδικες: α) κώδικας ηθικός, β) κώδικας αξιών, γ) κοινωνικός κώδικας.

### 1. Αριθμός αναφορών κάθε κώδικα

Κώδικες	Αριθμός Αναφορών
Αξιών	07
Ηθικός	03
Κοινωνικός	17

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει μια κυριαρχία του κοινωνικού κώδικα, ο οποίος συγκεντρώνει 17 αναφορές. Ακολουθεί ο κώδικας αξιών με 6 αναφορές και ο ηθικός με 3 αναφορές. Ο κοινωνικός κώδικας αφορά σε κοινωνικές ικανότητες, όπως να συμμετέχουν στην κοινωνική ζωή, να επιλύουν διάφορες συγκρούσεις με εποικοδομητικό τρόπο, να έχουν αποτελεσματική επικοινωνία και συνεργασία σε διαφορετικά περιβάλλοντα, να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνική ζωή, να έχουν ενδιαφέρον για τα κοινωνικά προβλήματα, να έχουν έλεγχο της συμπεριφοράς, να αναπτύσσουν αλληλεπιδράσεις με νόημα με τους άλλους και μέσα σε συγκεκριμένα κοινωνικο-πολιτισμικά πλαίσια, να ζητούν και να παρέχουν βοήθεια, να λειτουργούν ευέλικτα στα διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα, να συνεργάζονται και να διαχειρίζονται πιο αποτελεσματικά τις συγκρούσεις, να λειτουργούν αυτόνομα αλλά συγχρόνως να έχουν ανεπτυγμένο το αίσθημα ομαδικότητας, να καλλιεργείται η ικανότητα ικανοποιητικής αλληλεπίδρασης. Επίσης, υπάρχουν αναφορές σχετικά με τον δημοκρατικό πολίτη, τη διαφορετικότητα, την επίλυση συγκρούσεων, την αλληλεγγύη και την αλληλεπίδραση. Ο κώδικας αξιών αφορά στην αγάπη για τον συνάνθρωπο, τη δημοκρατία, το δίκαιο, την ειρήνη, την ελευθερία, το σεβασμό στις ανθρώπινες αξίες, την συλλογική προσπάθεια, την υπευθυνότητα, διάλογο, ανάπτυξη προσωπικότητας. Ο ηθικός αφορά στον έλεγχο της συμπεριφοράς και στην τήρηση κανόνων.

## Σημειωτική ανάλυση ανακοίνωσης Ευρωπαϊκής Επιτροπής

### Γλωσσικό κείμενο-κώδικες

«Βελτίωση των ικανοτήτων για τον 21ο αιώνα: ατζέντα για την ευρωπαϊκή συνεργασία στο σχολικό τομέα» (2008).

1. Τα αποτελέσματα των παιδιών στην υποχρεωτική εκπαίδευση έχουν ισχυρό άμεσο αντίκτυπο στη μεταγενέστερη κοινωνική τους συμμετοχή [κοινωνικός κώδικας].
2. Κάθε νέος να μπορεί να αναπτύξει πλήρως το δυναμικό του [ατομικός κώδικας], μέσω βελτιωμένης πρόσβασης και περισσότερων ευκαιριών, με στόχο τη δραστήρια συμμετοχή [κοινωνικός κώδικας] στην αναδυόμενη οικονομία της γνώσης [γνωστικός κώδικας] και την ενίσχυση της κοινωνικής αλληλεγγύης [κοινωνικός κώδικας].
3. Τα σχολεία πρέπει να προάγουν την υγεία και την ευεξία των μαθητών και του προσωπικού [κώδικας πρόνοιας], καθώς και την ιδιότητα του ενεργού πολίτη (συμπεριλαμβανομένης της ιδιότητας του πολίτη στο ευρωπαϊκό πλαίσιο) [κώδικας αξιών]. Η απόκτηση ενός φάσματος ικανοτήτων [ατομικός κώδικας], συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα και της εκμάθησης γλωσσών [γνωστικός κώδικας], μπορεί να ενισχυθεί μέσα σ' ένα σχολικό περιβάλλον που ενθαρρύνει την καινοτομία και τη δημιουργικότητα του προσωπικού και των μαθητών [κώδικας αξιών].
4. Στο ευρωπαϊκό πλαίσιο των βασικών ικανοτήτων περιγράφονται οι γνώσεις [γνωστικός κώδικας], οι δεξιότητες και οι συμπεριφορές [ατομικός κώδικας] που είναι απαραίτητες για μια επιτυχημένη ζωή στην κοινωνία [κοινωνικός κώδικας]. Το εν λόγω πλαίσιο αποτελεί τη βάση για μια συνεκτική προσέγγιση της ανάπτυξης των ικανοτήτων στο σχολείο και στην επαγγελματική κατάρτιση [κοινωνικός κώδικας].
5. [...] διαχειριζόμενοι τη μάθησή τους με αυτοπειθαρχία [ηθικός κώδικας], εργαζόμενοι τόσο αυτόνομα [κώδικας αξιών] όσο και σε συνεργασία [κοινωνικός κώδικας].
6. Η εκπαίδευση στην πρώιμη παιδική ηλικία δεν πρέπει να επικεντρώνεται αποκλειστικά στην ακαδημαϊκή επίδοση αλλά και στην κοινωνική και συναισθηματική φροντίδα, ενώ πρέπει να διαρθρώνεται από κοινού με ευρύτερες κοινωνικές υπηρεσίες [κοινωνικός κώδικας].

### Ανάλυση κωδίκων

Η σχέση των τριών κωδίκων είναι και πάλι αλληλεξαρτώμενη. Βασικές επιδιώξεις για την διαμόρφωση της έννοιας του πολίτη είναι η καλλιέργεια αυτοπειθαρχίας, συνεργασίας και κοινωνικής αλληλεγγύης ενθαρρύνοντας την καινοτομία και την δημιουργικότητα.

Παρατηρείται λοιπόν ότι ο άνθρωπος μέσω της εκπαίδευσης καλείται να αναπτυχθεί και η εκπαίδευση έχει έναν κυρίαρχο ρόλο στον επαναπροσδιορισμό των αξιών. Ο καθένας κατανοώντας τον εαυτό του και συμμετέχοντας στη συλλογική κοινωνική ζωή διαμορφώνει την ταυτότητα του πολίτη με στοιχεία ατομικού και συλλογικού χαρακτήρα. Η μετάδοση αξιών μέσω της εκπαίδευσης περιλαμβάνει την υπευθυνότητα, την πρωτοβουλία, την συνεργασία.

### **Συμπεράσματα ανάλυσης**

Από την ανάλυση που προηγήθηκε προκύπτουν ορισμένα συμπεράσματα ως προς την παρουσίαση των κωδίκων, τη σχέση των κωδίκων μεταξύ τους αλλά και την συγκριτική μελέτη. Η ανάλυση του κειμένου της ανακοίνωσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την διαμόρφωση του πολίτη παρουσιάζεται δομημένη σε έξι κώδικες: α) κώδικας ηθικός, β) κώδικας αξιών, γ) κοινωνικός κώδικας δ) ατομικός κώδικας, ε) γνωστικός κώδικας, στ) κώδικας πρόνοιας.

### **2. Αριθμός αναφορών κάθε κώδικα**

Κώδικες	Αριθμός Αναφορών
Αξιών	03
Ηθικός	01
Κοινωνικός	06
Ατομικός	03
Γνωστικός	03
Πρόνοιας	01

Ο κοινωνικός κώδικας αναφέρεται στην κοινωνική συμμετοχή των παιδιών, στη δραστήρια συμμετοχή των παιδιών, στην κοινωνική αλληλεγγύη, στις δεξιότητες και στις συμπεριφορές που είναι απαραίτητες για μια επιτυχημένη ζωή στην κοινωνία, συνεκτική προσέγγιση της ανάπτυξης των ικανοτήτων στο σχολείο και στην επαγγελματική κατάρτιση, συνεργασία, ευρύτερες κοινωνικές υπηρεσίες. Ο κώδικας αξιών αφορά σε αξίες προσαρμοστικότητας και αυτοπειθαρχίας. Η εκπαίδευση θα πρέπει να γίνει ευέλικτη με υψηλές αξίες που θα μπορεί ο καθένας να ελέγχει την ανάπτυξή του, τη δικαιοσύνη, την ευημερία, την ηθική, την πρωτοβουλία, την συνεργασία, την συλλογικότητα, την συνεισφορά. Ο ατομικός κώδικας αφορά στην πλήρη ανάπτυξη του δυναμικού που φέρει κάθε παιδί, στην απόκτηση ενός φάσματος ικανοτήτων, καθώς και στην καλλιέργεια των δεξιοτήτων και οι συμπεριφορών, ο γνωστικός κώδικας αφορά στην αναδυόμενη οικονομία της γνώσης, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα και της εκμάθησης γλωσσών, καθώς και οι γνώσεις των βασικών ικανοτήτων όπως ορίζονται από το ευρωπαϊκό πλαίσιο. Ο κώδικας πρόνοιας αφορά στην υγεία και στην ευεξία των μαθητών και του προσωπικού που πρέπει να προάγουν τα σχολεία.

## Γενικά συμπεράσματα

Τα συμπεράσματα που παρουσιάζονται αφορούν σε συγκριτικά δεδομένα, τα οποία προκύπτουν από τα δεδομένα των αναλύσεων των δύο κειμένων και από το βαθμό επίτευξης του στόχου και της επαλήθευσης της υπόθεσης.

Ο στόχος της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση του σκοπού του νηπιαγωγείου για την διαμόρφωση της έννοιας του πολίτη σε σχέση με την ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Σε συνάρτηση με τον παραπάνω στόχο τέθηκε η υπόθεση ότι τα δύο κείμενα ορίζουν μια σχέση μεταξύ τους όχι μόνο νοηματική αλλά και ιδεολογική, η οποία εκφράζεται γλωσσικά με συνειδητές ή μη επιλογές. Παρότι πρόκειται για δύο διαφορετικά κείμενα μεταξύ τους ωστόσο υπερκαλύπτονται σημασιολογικά.

Οι σκοποί στα δύο κείμενα προσεγγίστηκαν ως αρθρωμένα σημασιολογικά σύνολα που φέρουν ένα ιδεολογικό φορτίο το οποίο προκύπτει από το εκάστοτε πλαίσιο αναφοράς τους. Η ανάλυση επικεντρώθηκε στα δομικά στοιχεία του κειμένου, τους κώδικες. Από την ανάλυση προέκυψαν τρεις κώδικες, καλύπτοντας το σημασιολογικό περιεχόμενο των κειμένων: κώδικας αξιών, ηθικός κώδικας, κοινωνικός κώδικας, ατομικός κώδικας, γνωστικός κώδικας και ο κώδικας πρόνοιας.

Το πρώτο συμπέρασμα που προκύπτει από τον πίνακα είναι ότι τα κείμενα έχουν έναν κοινό πυρήνα 3 κωδίκων με διαφορετικό σημασιολογικό περιεχόμενο. Υπάρχουν και άλλοι που δεν συνδέονται, άρα η σχέση που προκύπτει είναι  $A \cap B$ .

Το δεύτερο συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι μπορούμε να θεωρήσουμε ως ταυτόσημο τον όρο πολίτης και μπορεί να διερευνηθεί μια α) σχέση ισοδυναμίας ως προς το A καθώς περιγράφεται το ίδιο πράγμα αλλά σε διαφορετικό πλαίσιο (τοπικό, διεθνές) άρα  $A \Leftrightarrow B$  και β) μια σχέση υπαγωγής του A στο B  $A < B$ .

## Συγκριτικός Πίνακας κωδίκων

### 1. Κοινοί κώδικες

Κώδικας αξιών

Ηθικός κώδικας

Κοινωνικός κώδικας

### 2. Κώδικες που αφορούν μόνο στο A

Κώδικας αξιών

Ηθικός κώδικας

Κοινωνικός κώδικας

### 3. Κώδικες που αφορούν μόνο στο B

Κώδικας αξιών

Ηθικός κώδικας

Κοινωνικός κώδικας

Ατομικός κώδικας

Γνωστικός κώδικας

Κώδικας πρόνοιας



Ο κοινωνικός κώδικας κατέχει την πλειοψηφία των αναφορών στα κείμενα. Συσχετίζεται με: α) πνευματικές αξίες (πρόοδο, εξέλιξη και ανάπτυξη προσωπικότητας), β) αξίες δικαίου, γ) αξίες ηθικής (σεβασμός στις ανθρώπινες αξίες, ισότητα, ηθική), δ) κοινωνικές αξίες (δημιουργικότητα, πρόοδο του κοινωνικού συνόλου, ελευθερία), ε) προσωπικές αξίες (συνεργασία, πρωτοβουλία, υπευθυνότητα, ζ) ανθρωπιστικές αξίες (αγάπη για τον συνάνθρωπο, την φύση), η) πολιτικές αξίες (δημοκρατία).

Στο κείμενο Α ο κοινωνικός κώδικας συσχετίζεται με αξίες που αφορούν σε κοινωνικές ικανότητες όπως: να συμμετέχουν στην κοινωνική ζωή, να επιλύουν διάφορες συγκρούσεις με εποικοδομητικό τρόπο, να έχουν αποτελεσματική επικοινωνία και συνεργασία σε διαφορετικά περιβάλλοντα, να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνική ζωή, να έχουν ενδιαφέρον για τα κοινωνικά προβλήματα, να έχουν έλεγχο της συμπεριφοράς, να αναπτύσσουν αλληλεπιδράσεις με νόημα με τους άλλους μέσα σε συγκεκριμένα κοινωνικο-πολιτισμικά πλαίσια, να ζητούν και να παρέχουν βοήθεια, να λειτουργούν ευέλικτα στα διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα, να συνεργάζονται και να διαχειρίζονται πιο αποτελεσματικά τις συγκρούσεις, να λειτουργούν αυτόνομα αλλά συγχρόνως να έχουν ανεπτυγμένο το αίσθημα ομαδικότητας και να έχουν την ικανότητα ικανοποιητικής αλληλεπίδρασης.

Στο κείμενο Β ο κώδικας αναφέρεται στην κοινωνική συμμετοχή των παιδιών, στη δραστήρια συμμετοχή των παιδιών, στην κοινωνική αλληλεγγύη, στην καλλιέργεια δεξιοτήτων και συμπεριφορών που είναι απαραίτητες για μίαν επιτυχημένη ζωή στην κοινωνία, στη συνεκτική προσέγγιση της ανάπτυξης των ικανοτήτων στο σχολείο και στην επαγγελματική κατάρτιση και στην συνεργασία ευρύτερων κοινωνικών υπηρεσιών.

Τα δύο κείμενα διαφέρουν στο πλαίσιο καθώς το ευρωπαϊκό κείμενο αναφέρεται σε γενικότερο πλαίσιο και όχι εξειδικευμένα στο νηπιαγωγείο. Ωστόσο, συγκλίνουν στην καλλιέργεια των κοινωνικών δεξιοτήτων για καλύτερη κοινωνική αλληλεγγύη και ευελιξία σε διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα.

Τα κείμενα έχουν έναν κοινό πυρήνα τριών κωδικών. Ο κώδικας αξιών συσχετίζεται με αξίες δικαίου, κοινωνικές αξίες, ανθρωπιστικές αξίες, ηθικές αξίες, προσωπικές αξίες και πολιτικές αξίες. Ο κοινωνικός κώδικας συσχετίζεται με τον πολίτη, την κοινωνική συμμετοχή, την κοινωνική αλληλεγγύη. Ο σημειωτικός μηχανισμός που διαπιστώνεται αφορά στο συσχετισμό εκπαίδευση=καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων=διαμόρφωση πολίτη=ανάπτυξη ανθρώπου.

### **Συζήτηση-Προτάσεις**

Είναι σαφές ότι μια νέα πρόταση στα εκπαιδευτικά προγράμματα προϋποθέτει μια σειρά αναλύσεων πριν την εφαρμογή. Η Σημειωτική προτείνεται ως εργαλείο ανάλυσης αλλά και ως διεπιστημονικό πεδίο έρευνας. Παρότι τα αποτελέσματά της δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν και να αξιοποιηθούν στο χώρο της εκπαίδευσης πρακτικά, δηλαδή στην διδακτική πράξη, εντούτοις, αποτελεί μια εναλλακτική πρόταση για την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της σε πιο αδρομερές επίπεδο. Η βελτίωση θα γίνει στους στόχους της

εκπαίδευσης και την ανακατεύθυνση αυτών ώστε να διαμορφώσουμε έναν πολίτη του μέλλοντος με αξίες (McLaughlin, 2005; Russel, 2007).

Ωστόσο, μια διεπιστημονική συσχέτιση της σημειωτικής με άλλα επιστημονικά πεδία όπως της κοινωνιολογίας και της νομικής μπορεί να εμφυσήσει την αλλαγή και την τάση προς μια κατεύθυνση καλλιέργειας του μορφωμένου, ενεργού, υπεύθυνου και δημοκρατικού πολίτη μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας (Χριστοδούλου, 2012; Delors, 2002).

Η διεθνής αναγνώριση και οι επιστημονικές έρευνες αποδεικνύουν ότι η ανάπτυξη της προσέγγισης της εκπαίδευσης των αξιών στα σχολεία θα πρέπει να συνάδει με την αιμοφορία και τη σχέση της με τις αξίες και την αγωγή του πολίτη (Fien, 2001; Fien & Tilbury, 2002, Henderson & Tilbur, 2004; Rauch, 2002). Αυτός ο προσανατολισμός στις αξίες της εκπαίδευσης και της εκπαίδευσης για τη βιωσιμότητα μπορούν να επιφέρουν μια αλλαγή στις στάσεις και τις συμπεριφορές μαθητών (Fien, 2001; Henderson & Tilbury, 2004; Lovat, Toomey, Dally & Clement, 2009). Κατ' αυτόν τον τρόπο θα ενδυναμώνονται να συμμετέχουν υπεύθυνα για ένα καλύτερο περιβάλλον. Οι προσωπικές και κοινωνικές αβεβαιότητες σε συνδυασμό με τις μορφές κοινωνικής αλληλεπίδρασης που μεταβάλλονται με γρήγορους ρυθμούς, εντείνουν τις διαπολιτισμικές και διαπαγκόσμιες επανευθυγραμμίσεις (At the Heart of What We Do, 2008) προς μια κατεύθυνση καλλιέργειας κοινωνικών δεξιοτήτων με στόχο τον ενεργό πολίτη.

## Αναφορές

- At the Heart of What We Do: Values Education at the Centre of Schooling – The Final Report of the Values Education Good Practice Schools Project – Stage 2.* (2008). Victoria: Curriculum Corporation.
- Barthes, R. (1994). *The semiotic challenge*. California: University of California Press.
- Giddens, A. (2001). *Ο κόσμος των ραγδαίων αλλαγών*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Chantel, D. (2002). *Semiotics for beginners: glossary of key terms*. Wales: Aberystwyth University.
- Delors, J. (2002). *Εκπαίδευση, ο θησαυρός που κρύβει μέσα της. Έκθεση της Διεθνούς Επιτροπής για την εκπαίδευση στον 21ο αιώνα υπό την προεδρία του J. Delors*, UNESCO. Αθήνα: Gutenberg.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2008). *Ευρωπαϊκή Επιτροπή της 3ης Ιουλίου 2008 «Βελτίωση των ικανοτήτων για τον 21ο αιώνα: ατζέντα για την ευρωπαϊκή συνεργασία στο σχολικό τομέα»*. Retrieved from <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2009-0124+0+DOC+XML+V0//EL>
- Fien, J. (2001). Educating for a sustainable future. In J. Campbell (Eds.), *Creating our common future: Education for unity in diversity*, (pp. 139-159). Paris: UNESCO, Berghahn Books.
- Fien, J. & Tilbury, D. (2002). The global challenge of sustainability. In Tilbury, D., Stevenson, R. B., Fien, J. & Schreuder, D. (Eds.). *Education and sustainability: Responding to the global challenge*, (pp. 1-12). Gland, Switzerland: Commission on Education and Communication, IUCN.
- Fiske, J. (1982). *Introduction to Communication Studies*. London: Routledge
- Greimas, A.-J. & Courtes, J. (1979). *Semiotics and Language. An analytical Dictionary*. Bloomington: Indiana University Press.
- Henderson, K. & Tilbury, D. (2004). *Whole-school approaches to sustainability: An international review of sustainable school programs*. Sydney: Macquarie University.
- Καραλής, Θ. & Μπάλιας, Στ. (2007). Ιδιότητα του πολίτη και διά βίου εκπαίδευση στις σύγχρονες κοινωνίες. *Το Βήμα των κοινωνικών επιστημών*, 50(1), 143-161.

- Λαγόπουλος, Α.-Φ. (2004). *Επιστημολογίες του νοήματος, δομισμός και σημειωτική*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Lagopoulos, A-Ph. (2007). A global model of communication. In Cobley P. (Eds), *Communication theories*, (pp. 389-419). London: Routledge.
- Lagopoulos, A-Ph. (2009). The social semiotics of space: Metaphor, ideology and political economy, *Semiotica*, 173(1/4), 169-213.
- Lovat, T. & Toomey, R. (2009). *Values education and quality teaching: The double helix effect* (International ed.). Netherlands: Springer.
- McDonough, K. & Feinberg, W. (2005). *Citizenship and education in liberal-democratic societies: teaching for cosmopolitan values and collective identities*. Great Britain: Oxford University Press.
- McLaughlin, T.H. (2005). The Burdens and Dilemmas of Common Schoolin. In McDonough, K. & Feinberg W. (Eds). *Citizenship and Education in Liberal-Democratic Societies. Teaching for Cosmopolitan Values and Collectives Identities*. Great Britain: Oxford University Press.
- Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 1ο Μέρος, Παιδαγωγικό Πλαίσιο και αρχές Προγράμματος Σπουδών Νηπιαγωγείου. (2011). Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Rauch, F. (2002). The potencial of education for sustainable development for reform in schools, *Environment Education Research*, 8(1), 43-51.
- Russel, T. & Loughran, J. (2007). *Enacting a pedagogy of teacher education. Values, relationships and practices*. London: Routledge.
- Χριστοδούλου, Α-Χ. (2012). *Παιδεία, Εκπαίδευση, Αξίες:σημειωτική προσέγγιση*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Wildemeersch, D., Stroobants, V. & Bron, M. (2005). *Active citizenship and multiple identities in Europe : a learning outlook*. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag.